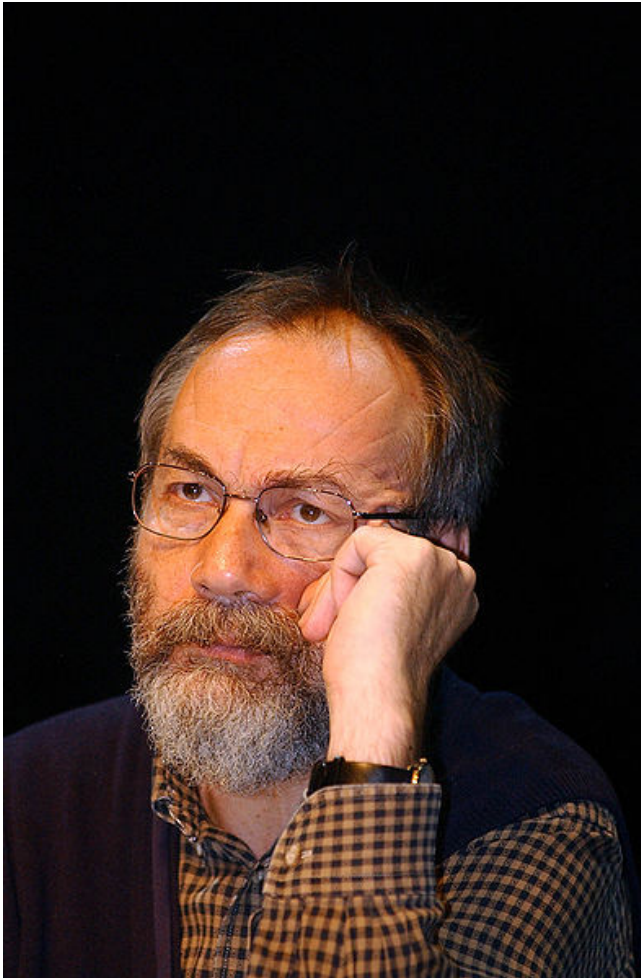

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS

Az írástudók újabb árulásai

Tíz esztendővel ezelőtt még szenvedelmes esszéket, pamfleteket, kiáltványokat, sirámokat, gúnyiratokat, panaszdalokat, égbekiáltásokat, paszkvillusokat, palinódiákat, könyörgéseket, átkokat, utópiákat, próféciaikat, hitehagyásokat, eretnekséget, hörgést, áriát, kukorékolást közölt a változatos és mozgékony gondolatok terhétől roskadozó magyar sajtó, amelyet úgyszólván nem kellett írniuk a szerkesztőknek és belső munkatársaknak, mert az újságok íródtak maguktól, azaz teleírta őket az értelmiség.

Ma is megjelennek közügyekről szenvedéllyel vagy keserű gúnnyal deklamáló, a pátoszt és a meggyőződést nem nélkülöző írások - ha ritkán is -, de ezeket profik írják, szakkérdésekben elmerülő, elkötelezett újságírók vagy társadalomtudósok, akiknek történetesen olyasmi a kutatási témájuk, ami fölháborodást (hébe-hóba lelkes azonosulást) vált ki belőlük, de a szomszédos "szakkérdésről" már nem nyilvánítanak véleményt. A társadalomtudósoknál megfigyelhető, hogy inkább csak azok írnak kontroverziális (vitára ingerlő) folyóirat- vagy újságcikkeket, akiknek biztos a pozíciójuk és/vagy kevés a veszténivalójuk.

Minderre úgy szokás - képmutató módon - legyinteni, hogy háááát, ugyebáááár, a közélet is professzionalizálódik. (Ha ez igaz lenne, akkor nem jelennék meg annyi ostobaság. De az ostobaság aránya nem csökken, az írástudatlanság, magyartalanság, bürokratikus vakogás, nyilvánvaló bértollnokság részaránya viszont nő, nődögél.) Nem erről van szó. Arról van szó, hogy a közügyek nem "szakkérdések", bár elemzésükhöz, értelmezésükhöz szorgalom és komoly szellemi munka szükségeltetik. Ha az egyszerűség kedvéért ragaszkodunk ahhoz a vitatható hipotézishez, hogy hazánkban és Európában polgári demokrácia van, akkor helyes megismételnünk a közhelyet: a politikai (tehát szociális, tehát morális) kérdéseket a kompetens honpolgároknak kell eldönteniük.

Hol vannak a honpolgári közösséget legalább jelképesen reprezentáló, megjelenítő alanyi költők, elbeszélők, bölcselők, művészek, tudósok, polihistorok, aktivisták, militánsok, kőfaragók és balett-táncosok? Az általam olvasott brit, amerikai, francia, német, olasz lapokból nem tűntek el. A magyarországi értelmiség addig nem hallgatott, ameddig motiválta a remény, ameddig preferenciáinak voltak hatalmi esélyei, ameddig némi szolidaritást érezhetett az államot irányító erőkkal. Amikor ezek a remények megsavanyodtak, amikor ezek az esélyek eltűnedeztek, mintha egy csapásra vége szakadt volna a pátosznak, a fölzúdulásnak, az ironiának. Érdek nélkül, remény nélkül nem megy?

Úgy látszik.

Az érdek és remény nélküli ellenállás becse, fénye megkopott. A közvéleménynyel - való szembeszegülés kiment a divatból. A politikai rokonszenv talán spontánul és szabadon szabja meg "a pálya" ("career path") első lépéseit, de a többi lépés már merev intézményi folyosókon és csatornákon kopog. A közügyek érdemlegességébe vagy egyenesen szépségébe vetett hitet nem a professzionalizálódás szüntette meg, hanem megfordítva, a demokratikus szenvedély kihunyta miatt érkezett el a politológus napja.

Politikatudomány létezik ugyan (még Magyarországon is), de valóságos művelőiről a széles publikum még sohase hallott. "Politológus" néven a különféle "mainstream" (a "fősodor"-ból való) irányzatok monotonul kattogó véleménygépeit szokás működtetni. Engem nem zavar, már nem figyelek oda.

Néha meg-megszólal még egy-egy művész, különösen filmtörvény, színházi törvény, médiatörvény évadján. S van egy posztpublicisztikai alfaj, a kultúra hanyatlása fölötti írói-művészi panaszkodás, amely nem is nagyon burkoltan a nem kielégítő szubvenció, finanszírozás, támogatás, apanázs, díjkiosztás, mecenatúra, szponzorálás aggasztó tüneteiben leli föl a barbárság attackját.

Nagyjából ennyi.

Pedig fölháborodásra nincs kevesebb ok, mint Bálint György (és a nála sokkal szangvinikusabb baloldali fölháborodók) korában.

Pár hónapja némi mélabúval vettem tudomásul, hogy meg kell győznöm vitapartnereimet a "ne ölj!" parancsolat általános helytállóságáról és célirányosságáról (mint valami vadonatúj, eredetieskedő, hóbortos ötletről), s ez mulatságos módon annyira nem sikerült, hogy egy magát keresztyénnek és konzervatívnak vélő lap aláíratlan szerkesztőségi vezércikkben - minden munkatárs egységesen vallott nézeteként - rátartian tudatta velem, hogy nincs igazam, s hogy a tulajdon fontosabb, mint az élet.

A balközép sajtó megosztott volt a Monoki Gondolat tekintetében, amely szerint mindenféle mondvacsinált ürügyekkel meg kell fosztani a legszegényebbeket a szociális segélyektől, de azt alig emlegette, hogy a Monoki Gondolat számos híve a szocialista pártban található; ezt a jobboldali sajtó is titkolta, mert nem akart híveket szerezni az üdítően antiszociálisnak és kirekesztőnek mutakozó szocialista pártnak. Amikor hihetetlen módon a Monoki Gondolatot a szocialista kormány bevezette az Országházba, s a szociális törvény antiszociális módosítását a szocialista kormány javaslatára megszavazta a szocialista párt a jobboldal egyhangú lelkesedése mellett, néhány nagyszerű balközép újságíró - Varró Szilvia, Ónody-Molnár Dóra, Andrassew Iván - alaposan elhúzta a "baloldali" kormánypárt nótáját, Ferge Zsuzsa is világossá tette, miről van itt szó (a Népszava karácsonyi számában, majd valamivel később az InfoRádióban), de a szerkesztőségeken és az egyetem szociálpolitikai tanszékén kívüli értelmiség, a szellemi baloldal hallgatott. Csak mintegy negyven ember fagyott meg idáig az idén, de le kell faragni a szociális költségekből - harsonázza, recsegi, dűnnyögi, morogja, dúdolja a balközép sajtó. Negyven versenyképtelen ember fagyott meg a kezdeményezőkézség és a vállalkozó szellem hiányában. Ezek se lopnak több uborkát.

Azt hittem volna, képviselők tucatjai lépnek majd ki a szocialista parlamenti frakcióból. A leggyalázatosabb módosító indítványokat előterjesztő képviselő, G. Nándor a Baloldali Tömörülés tagja. (Szerinte - és Tony Blair szerint - a nem megfelelő életvitelű személyektől is meg kell vonni a segélyt. Mi a megfelelő életvitel? Azt majd eldönti a helyi kupaktanács.) Senki nem tiltakozott. Konrád György az afganisztáni mákfölösleg problémáját oldotta meg a minap gyöngéd kézzel. A mákos bejgli a rejtély nyitja.

Az Alkotmánybíróság - az elképzelhető legálszentebb érveléssel - megakadályozta a bejegyzett élettársi kapcsolat melegekre is kiterjesztett intézményének bevezetését. A perverz eredmény az lehet, hogy a heteróknak nem lesz ilyen élettársi kapcsolatra lehetőségük, nekik megmarad az első osztályú intézmény (a házasság), miközben a melegeknek kijelölik a másodosztályú, fapados intézményt (a bejegyzett élettársi kapcsolatot), ami egyértelműen diszkriminatív, tehát alkotmányellenes. A fölháborodás vihara? Ezúttal is elmaradt.

A szociálliberális kormánytábor (plusz kváziellenzék) fogyatkozó számú és egyre borúlátóbb hívei avval szoktak bizonykodni nehezen indokolható politikai preferenciájuk mellett, hogy "...ezek azért mégse rasszisták és nacionalisták". Miután a szocialista párt a Fidesszel karöltve becikkelyezte a "lex Monok" zengzetes mondatait, és meghirdette az "Út a munkához" nevezetű

kirekesztő, antiszociális és (implicite) romaellenes programot, az első "érv" elesett. A második? A szocialista párt, ugyancsak a Fidesszel öltve karba kart, véle közösen terjesztette be a Szlovákiát főlegesen tovább provokáló, egyértelműen nacionalista hangvételi országgyűlési határozati javaslatot. A kormány hívei csak abban reménykedhetnek, hogy a szocpárt nem őszintén kirekesztő és nacionalista, csak az árral úszik.

Tiltakozás? Baloldaliak kétségbeesett levelei a sajtóban? Ugyan.

A közlekedési dolgozók sztrájkja - normális esetben, európai alapesetben - maga mögött tudhatta volna a balközép és a baloldal támogatását. Különösen, hogy a Ferihegyi repülőtér az igazgatóság a legundorítóbb módszereket alkalmazta a sztrákolókkal szemben, a szervezett sztrájtöréstől a munkát beszüntetők durva zaklatásáig. Szolidaritás? Zéró. A balközép médiák huhogó mumust csináltak Gaskó Istvánból, a Liga szakszervezetek és a VDSZSZ vezetőjéből. Ez különös. Meglehet, hogy Gaskó - néha követhetetlen - taktikája bírálható (más szakszervezetek, a mozdonyvezetők például, vagy a szintén más konföderációhoz tartozó Vasutasok Szakszervezete bírálják is; ebbe nem tudok beleszólni). Az is egyértelmű viszont, hogy határozott követelése, bár a jelenlegi viszonyok között szokatlanok, nem térnek el az alaptípustól: nehéz viszonyok között nehéz munkát végző emberek életét akarják megkönnyíteni. A privatizációs bevételekből való egyszeri részesedés - ez a követelés eszelősen farizeus átkokat váltott ki - alig haladja meg fejenként a vasúti szakmában elterjedt havi bruttó átlagbér összegét. Gaskó azért ellenszenves az elfogult és szemellenzős szocpárthíveknek, mert együttműködött a parlamenti és parlamenten kívüli jobboldallal és a csakugyan rémséges Orvosi Kamarával az egészségügyi törvény megbuktatásában. Ezért egyszerűen hálával tartozunk neki (mármint a buktatásért), és bizony a jobboldalnak is: ebben történetesen igazuk volt. Más kérdés, hogy a főnálló kórházi állapotok is elviselhetetlenek.

Minderre reakcióképpen az ombudsman, majd a "szocialista" miniszterelnök a sztrájktörvény - a világviszonylatban egyedülállóan szigorú magyar sztrájktörvény! - további szigorítását kezdte pedzegetni. Az előbbi odáig merészkedett, hogy javasolta: csak előzetes bírói kontrollal lehessen munkabeszünetést hirdetni. Amikor a sztrájktörvény máris tiltja az ilyesmit, ha a nehezményezett konfliktushelyzetnek elvileg lehet megoldása munkaügyi pör révén - ami abszurdum.

Baloldaliaknak nem illenék sztrájktörőkkel szimpatizálniuk, a munkásjogok megkurtításán agyaskodniuk, legalább jóindulatú semlegesség elvárható volna tőlük. Ha igaz volna - ami a szociáldemokrata krédó manapság -, hogy a tőke (illetve a tőkés állam) és a munka konfliktusában még mindig az utóbbi pártján állnak, de különféle (most ne vitassuk, mennyire valóságos) előnyökért megtűrik, méltányosan kezelik az előbbit, akkor ezt nem kellene fejtegetni. Emlékeztette erre valaki a szocialista pártot a saját hívei, követői, szavazói közül? Nem. Erre prolígúnymolás és prolimocskolás következett (mellesleg: nem ebben a lapban). Beleértve az állítólag dúsgazdag munkásvezér több évszázados - és a nyomorú vackán aranyakat és gyémántokat fölhalmozó koldus évezredes - toposzát.

A köztársasági elnök nem írta alá, hanem az Alkotmánybírósághoz küldte át a családon belüli erőszak elkövetőit időlegesen "távol tartó" törvényt, mert korlátozhatja az erőszakoskodóknak az ingatlanulajdonhoz fűződő jogát, ezért a törvényt nem lehet kihirdetni. Feleséget rugdalni,

gyereket püfölni - ami egyébként más jogszabály szerint tilos - így továbbra is lehet a magántulajdon védelme alatt. Az ember azt gondolná, az emberkínzás iránt közönyös közvélemény legalább az állatkínzáson fölháborodik. Elvégre Budapest kőszívű lakói a legelbűvölőbb kisgyerekek, a jéghegyeket megolvasztó szépségű fiatal nők láttán se fakadnak mosolyra, de kivirulnak egy jobb fajkutya láttán. Mégse. A Négy Mancs szervezet, amely ellenzi az állatkínzást (a libatömést), első számú közellenséggé avanszált honunkban. Sok tucat publicisztika élt avval a megrendítő erejű ellenérvvel, hogy állatkínzást (libatömést) másutt is folytatnak. Másutt törvényesen megkövezik a házasságtörő asszonyt. Másutt kimetszik a kislányok klitorisát, hogy elejét vegyék a nők szexuális örömeinek. Tehát mindez nálunk is bevezethető, nemde?

A szocialista kormány újabban fölhagyott az oktatásban észlelhető etnikai szegregáció leküzdésére irányuló erőfeszítésekkel. Fönn akarja tartani az egyszínű gettóiskolákat. Jó volna, ha Mohácsi Viktórián, a kiváló európai képviselőn kívül - aki maga is roma - fehér emberek is csapkodnák az asztalt. De hogy beszakadjon!

Ezek után aligha csodálkozhatunk rajta, hogy humanista lelkületű, a gyöngébbel együtt érző, demokratikus észjárású értelmiségünk meg se mukkant Izrael Állam gyalázatos gázai akciójával kapcsolatban, amelyet Richard Falk, az ENSZ ottani emberi jogi megbízottja (hajszálpontosan) kollektív büntetésnek és emberiség elleni büntettnek nevezett. A sajtó peremén a filozemita és az antiszemita szélsőjobboldal köpködi egymásra a kliséit. Erről beszélni sem érdemes. Az állítólagosan "jobb körökben" némi hümmögés után a Hamasz (tagadhatatlan) nőgyűlöletéről és teokratikus, továbbá harcias hajlamairól szokás brekegni. Pedig ez most teljesen érdektelen. Az izraeli kormányzat - amelyet évtizedek óta korlátolt katonák és titkosszolgálati káderek vezetnek - a neki kiszolgáltattott palesztin lakosságot gyötri, támadja, éhezteteti; elrabolja a földjét; megalázza, sértegeti, kénye-kedve szerint bünteti; politikusait bebörtönzi, az arab foglyokat kínozza. Aligha meglepő, hogy a Hamasz megnyerte a palesztinai választásokat; ám a korrupt El Fatah vezetőivel összejátszva az izraeli véderő kibillentette még a gyarmati bábkormányból is. Most pedig az izraeli hadsereg bestiális kegyetlenségű terrortámadást intéz a védtelen gázai övezet ellen, halomra gyilkolja a civil lakosságot - az egyiptomi és a jordániai (régóta megbízhatóan palesztinyilkoló) rezsim nyilvánvaló cinkosságával. Nincs itt szükség semmiféle szubtilitásra: ez gázság. A nacionalista mákonytól elkábított izraeli közvéleménnyel szemben az elszigetelt izraeli baloldal - Ilan Pappé, Tom Segev, Nir Rosen, Michael Warschawski, Uri Avneri - bátran fölemeli a hangját. A nyugati baloldali sajtó, az Európai Balpárt, a IV. Internacionálé, a szakszervezeti mozgalom, számos szociáldemokrata, liberális értelmiségi tiltakozik. Az úgynevezett magyarországi baloldal néma. Ez tűrhetetlen.

A magyarországi demokratikus értelmiség fölszámolta önmagát. Isten veletek, ti régi játszótársak.

Tamás Gáspár Miklós, tudományos kutató

A gyűlöletbeszéd, mint az értelmiség hivatása

Forrás: Népszabadság

Heller Ágnes / 2009. január 18.

Megszoktam, hogy TGM vagdalózik. A vagdalózásnak is van haszna, mert olykor jó célpontot talál el. De vannak ennek a haszonnak határai. Ezt a határt TGM mostani írásában (Az írástudók újabb árulásai, január 14.) átlépte.

Már azzal is átlépte, hogy önmagát (néhány elvbarátjával együtt) tette meg az önzetlenség, a hazafiság, az igazság és az igazságosság egyedüli letéteményesének, míg mind a többi magyar értelmiségit az "áruló" írástudók közé sorolta. Mi több, készséggel meg is rágalmazta volt elvbarátait (akik ma már nem azok) és nem is csekélységgel, hanem azzal, hogy csak addig nem hallgattak, amíg "preferenciáiknak megvoltak a hatalmi esélyei". Vagy mikor ezt írja egyik régi párttársáról: "Konrád György az afganisztáni mákfölösleg problémáját oldotta meg minap gyöngéd kézzel. A mákos bejgli a rejtély titka". Annak, aki a kormánypártot kirekesztő nacionalizmussal vádolja, talán nem kellett volna ezzel a stílustalan fordulattal összekacsintania sem a rasszistákkal, sem az irigyekkel.

TGM az iróniát és a humort hiányolja a mai publicisztikából, nem jogtalanul. De ebben az írásában nincs egy csepp irónia és humor sem, csak szarkazmus, gorombaság és gyűlölet.

Egy mondat erejéig TGM meg is indokolja a szarkasztikus, gyűlölködő hangnem jogosultságát. Így ír: "A fölháborodásra nincs kevesebb ok, mint Bálint György ... korában".

Nos, Bálint György korában, Hitler árnyékában Magyarországon rasszista törvényeket alkalmaztak, politikai foglyokkal voltak tele a börtönök, a kormány hivatalosan szerződtette a sztrájktróket (például a Margit híd átalakításakor), a lakosság nagy hányadának nem volt választójoga, csendőrök grasszáltak a faluban és senkit sem érdekelt a mély szegénység. Fűtültek rá. Fölháborodásra ma ugyanennyi ok van? Persze, felháborodni jó. De gondolkozni, s főleg mérlegelni még jobb.

TGM számára a demokrácia intézményei az égvilágon semmit sem jelentenek. Nem azért csempüli az értelmiséget, mert hiányzik belőlük az intézmények jobb és igazságosabb működtetését szorgalmazó gondolkodás képessége, hanem azért, mert nem írják le végérvényesen ezeket az intézményeket mint reményteleneket, mert nem tagadják meg még a minimális szolidaritást is egy ország választott vezetőitől.

Ezzel TGM a magányos próféta, az ár ellen úszó igazmondó szerepét választja. Csakhogy nem ezt a szerepet játssza. Minden szava, gondolata megegyezik teljes mértékben a nyugat-európai, s különösen a dél-amerikai szélsőbal szavaival, gondolatvilágával. Semmiben sem tér el tőlük.

Most csak az írás utolsó részét kommentálom.

Amit TGM Izraelről ír, megegyezik Chavez elnök szavaival. Ez persze még nem jelent semmit az igazságtartalom szempontjából. Csak azt akartam jelezni, hogy véleménye sem nem eredeti, sem nem önálló. Benne van az ultrabaloldali és egyben ultrajobboldali fősodorban. Ami Izrael megítélését illeti, abban a szélsőbal és a szélsőjobb között nincs különbség. Most éppen kart karba öltve tüntetnek a világ számos nagy- és kisvárosában. Aki a magyar értelmiséget szereti, különben nem mindig igazságosan, konformizmussal vádolni, maga a legnagyobb konformista.

De, ismétlem, mindezzel még semmit nem mondtam TGM álláspontjának igazságtartalmáról.

Persze feltűnik mindenkinek, aki csak egy picikét is kedveli a következetességet, hogy az, aki (szerintem helyesen) védi a távoltartási törvényt, melyet egy - szerinte galád - parlament fogadott el, azokról, akik a Hamasz nőgyűlöletét nem méltatják, azt írja, hogy ők erről "brekegnek". (Kérdezem, hogy ami nekünk rossz, az arab nőknek jó? Vagy ez nem számít?)

Most pedig a gyűlöletbeszédéről.

TGM-nek teljesen mindegy, hogy mi történt a gázai beavatkozás előtt. Az is, hogy Izrael kivonult onnan, azt is, hogy hat éven keresztül lőtték a területét, a városait a Gázai övezetből Hamasz-rakétákkal. Az is, hogy a Hamasz nem ismeri el Izrael létezését sem. (Mit tegyen Izrael, hogy TGM kedvébe járjon? Számolja fel magát?) Az is, hogy igen tetemes katonai támogatást kap a térség legnagyobb hatalmától, Irántól. Mindebből csak az marad, hogy "az izraeli hadsereg bestiális kegyetlenségű terrortámadást intéz a védtelen Gázai övezet ellen, halomra gyilkolja a civil lakosságot. Az egyiptomi és jordániai rezsim nyilvánvaló cinkosságával. Nincs itt szükség semmiféle szubtilitásra: ez gázság".

Valóban, TGM, ha nincs többé szükség "szubtilitásra", azaz minimális objektivitásra, minimális igazságérzetre sem, akkor ez bizony gázság.

Mi az, hogy bestiális kegyetlenségű terrortámadás? A háború mindig kegyetlen, de mitől kegyetlenebb ez, mint más háborúk és mitől bestiális? Mi az, hogy "védtelen"? Hat éven keresztül innen lőtték rakétákkal Izrael városait. Mi az, hogy "halomra gyilkolja a civil lakosságot"? Háborúban, sajnos, a civil lakosság is szenved, még akkor is, ha nem rájuk céloznak. A Gázából kilőtt rakéták célpontja azonban egyedül az izraeli civil lakosság volt.

TGM szavai a gyűlölet szavai. Ezek a szavak nem írják le a történeteket. Csak minősítenek, fokoznak, hiperbolikussá válnak. Egy hang a jól ismert gyűlöletkórusban.

Nem találja TGM gyanúsna, hogy egyetlen mai elvbarátja sem tiltakozott az izraeli városokra hulló rakéták ellen, de azonnal tömegesen az utcára vonultak, amikor Izrael elleni tüntetésről van szó? És nemcsak most van így, hanem már évtizedek óta. Azóta, hogy az akkor még létező Szovjetunió szemében az arab világ egésze, a muftikkal együtt "baloldali" volt, a Munkáspárt által kormányzott Izrael pedig jobboldali? Ellenség. Miért? Mert Amerika szövetségese volt. Az Amerika elleni gyűlölet és az Izrael elleni gyűlölet ma is, mint azelőtt, együtt járnak.

A gyűlölet mindig irracionális. A gyűlöletet kifejező beszéd (a gyűlöletbeszéd) nem bátor, nem önálló. És valóban nem szubtilis, hanem egyszerűen gaszág.

Szerencse, hogy a Népszabadság ugyanazon számában, melyben a szememben minősíthetetlen TGM-írás megjelent, olvashattuk a baloldali izraeli író, A. B. Jehoshua sorait is. S benne a megértés és nem a gyűlölet szavait. Jehoshua számára a gázaiak "szomszédaink, és azok is lesznek". Ő bizakodik abban, hogy a Hamasz is megváltozhat, mivel "A szív és ész változására a történelem folyamán már számtalanszor volt példa". Írását azzal fejezi be, hogy akkor is tartós békemegállapodásra kell törekedni, ha elkerülhetetlen a háború folytatása. "De legalább tudni fogjuk, hogy nem elérhetetlen célért harcolunk, amely csak vért és pusztulást hozhat."

Íme, egy értelmiségi, aki teszi a dolgát, ahelyett, hogy hallgatna vagy tüzet okádna.

A szerző filozófus

Böcskei Balázs

Vicces, mégis komoly

LIII. évfolyam 5. szám, 2009. január 30.

Élet és Irodalom

Nemzedékem - melynek politikai szocializációja a kilencvenes évek második felére esik - tagjai körében, ha valamiben, úgy abban mindenképpen konszenzus mutatkozik, hogy nincsen unalmasabb és haszontalanabb dolog, mint a „ki számít értelmiséginek”-, „ki az áruló”-, „ki a kritikai értelmiségi, ki a bértollnok”-típusú viták újramezdése. Az értelmiség felelősségéről és

szerepéről szóló néha vicces, általában sekélyes közéleti viták olyanok, mint a gazdasági ciklusok, időről időre kitöltik a napi- és hetilapok véleményrovatát. Szemben azonban a gazdasági válságokkal, sajnos gyakrabban ismétlődnek, és minden következmény nélkül folynak le. Arról, hogy mindezekről korosztályom mit gondol, azt nagyban mutatja a fiatalság napilap-olvasási szokása és az értelmiségi-politizálás iránti bizalma.

Elsőre úgy tűnhetett, hogy Tamás Gáspár Miklós cikke, Az írástudók újabb árulásai (Népszabadság, jan. 14.) csak egy újabb követ dobott bele ebbe a jól konzerváló, szerepeket évtizedekre kijelölő, velejéig unalmas állóvízbe. A helyzet nem így áll. Olvasva Buda Péter, Gábor György és Vásárhelyi Mária búcsúját (Ég veled, TGM!, Élet és Irodalom, 2009/4., jan. 23.), úgy tűnik, a szerepek egy újabb „végső” definíciós küzdelme vette kezdetét. A neves szerzők így fogalmazznak Tamás Gáspár Miklós nem kevés távolságtartásra okot adó írásával kapcsolatban: „Írása igazi antiintellektuális teljesítmény: okfejtés nincs, kollektív ítélkezés annál inkább. Aki nem úgy látja a világ dolgait, ahogy ő, az az értelmiségi létét feladó, érdekezérelt bértollnok. A kiüresedett magyar valóság egyetlen szerencséje, hogy morális instanciaként, a tisztesség, a becsület és az intellektualitás etalonjaként itt van közöttünk ő.” Sokat kellene kutakodni az emlékezetünkben ahhoz, hogy olyan értelmiségi írást találjunk, ami nem ilyen alapállásból íródik akkor, amikor szekértáborok között vagy azokon belül zajlik a vita. Annyi a különbség, hogy az írás tárgya nem a jobboldali radikalizmus iránt fogékony és hamis történelemképpel bíró egyetemi ifjúság vagy a transzcendens politika alapzatán imbolygó Orbán Viktor, hanem a baloldali és liberális értelmiség. Tamás Gáspár Miklósnak joga van a „búcsúhoz”, ahogy ahhoz is az lett volna, hogy ezt csúsztatásoktól és az előbbi szerzők által felpanaszolt torzításoktól mentesen tegye. De azért ennyire nem komoly az ügy, nem?!

Érthetetlen, hogy Tamás Gáspár Miklós miért választja az érvelésnek ezt a módját, roncsolva ezzel azt a baloldali éthoszt, mely írásra sarkallja. Ugyanakkor az is érthetetlen, hogy az előbbi szerzőhármás úgy tesz, mintha ők maguk vagy a „maradék” értelmiségiek soha nem csúsztatnak volna annak érdekében, hogy írásaik érdemi hatást érjenek el az alaposságra nem különösen hajlamos mindennapi publicisztikában. Tamás Gáspár Miklós írásában a csúsztatások és önkényes megfogalmazások száma, töménysége, majd a szerző értékítélete a bosszantó. Ugyanakkor nem tudom megszámolni, hányszor olvastam értelmiségiek által jegyzett írást „írástudók árulása”, „búcsú” vagy éppen „ég veled” felütéssel. Kezd egy kicsit sok lenni.

Míg Tamás Gáspár Miklós tárgyalt gondolatainak közlése miatt az előbbiek vitatható érvek alapján korholják a Népszabadságot, addig közéletünk egyik legismertebb filozófusa mást érzett károsnak Tamás „búcsújával” kapcsolatban. A modernitásról mestere, Lukács György (vö. Történelem és osztálytudat) után magyarul a legolvasmányosabban és színvonalasabban író Heller Ágnes „válaszában” (A gyűlöletbeszéd mint az értelmiség hivatása, Népszabadság, jan. 14.) így fogalmazott: „TGM szavai a gyűlölet szavai. Ezek a szavak nem írják le a történeteket. Csak minősítenek, fokoznak, hiperbolikussá válnak. Egy hang a jól ismert gyűlöletkórusban.” Ez egy csöppet sok volt.

Érthető mindaz a szkepszis, mellyel Heller Ágnes bír az ideologikus értelmiséggel szemben, különösen, ha az a radikális baloldal tagja. Amely radikális baloldal sokkal heterogénebb, mint Heller Ágnes írja, gondolom, az ő figyelmét sem kerülte el, hogy a mai napig számos nyugati

egyetemi szemináriumon, illetve az intézményeken kívüli szubkultúrában iránytűk saját újbaldoldali és/vagy neomarxista írásai, így nem csak a minden reflexió nélküli Chávez- és Che-imádat folyik odaát. Persze a jobb írásai, hiszen mi sem mondhatjuk, hogy nagy élvezettel olvastuk volna a Mozgó Világ augusztusi számában újraközölt Családforma és kommunizmus című tanulmányt, melynek szemlélete - függetlenül Heller és Vajda szándékától - egy generáció jobbára kisebbségét (hippik) írta ki annak a modernitásnak a történetéből, melyet Heller számos alkalommal mentett meg a szocializmus-projektjének egyoldalúságától. Szemben a magyarországi „true” baloldallal még csak azt sem gondolnám, hogy Heller Ágnes anno liberális fordulatot tett, inkább sokkal jobban megismerte korát, mint az addig bárki, és a filozófiát mint olyat tette reflexió tárgyává. Ez márpedig nem egyszerű munka, főleg, ha valaki évtizedekig olyan zárt rendszerű, a szubjektivitásnak szinte semmi teret nem adó, teleologikus filozófia híve volt, mint a marxizmus. Úgy tűnik azonban, hogy lehet doktrínernek mutatkozni akkor is, ha az ember nem a marxista eszkatológia rabja. Hiszen Tamás Gáspár Miklós nem gyűlöl, csak csúsztat. Annyiban érvel, amennyiben meggyőzőnek akar mutatkozni. Például nem filozófusként jegyzi az írást, hanem tudományos kutatóként. Filozófus kategorikus állítást nemigen tehet napjainkban, nem illik az a filozófus szakmára, arról nem is beszélve, hogy Hellert olvasva tanulja meg az ember, hogy a filozófia mindinkább személyes ügy, mintsem a világ felforgatásának „eszköze”. De ahogy Pierre Bourdieu fogalmazott egy vele készült interjú során: „a tudományos harc egyben politikai harc is, hogy minél tudományosabb valami, egyúttal annál politikusabb is.” A francia szociológus így fejezte be: „különösen dühítettek minket az értelmiségieknek oly kedves mítoszok, például a szabadon lebegő értelmiségiek mannheimi mítosza”. Heller Ágnes műveit olvasva igazat kell adni azoknak, akik a totális értelmiség mindentudását és világtalan akarnokságát látják annak, mi szabadságunkat korlátozza. Ahogy Vajda Mihály fogalmaz: „Igazságra törekvésünknek azonban most már nem szabad az ember szabadságát korlátoznia. A mások szabadságán sem szabad többé igazságunknak csorbát ejtenie. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha van univerzálható (partikuláris vagy akár individuális) tudás.”

Hát ez a tudás márpedig van, és Tamás Gáspár Miklósé egy ezek közül. Valóban: ez a tudáskonceptió nem egyezik a Heller Ágnes-i valóságképpel. Nem gondolom, hogy Tamás Gáspár Miklós ne tudná, hogy Gaskó István sztrájkja jogszerű-e vagy sem; hogy a brit New Labour segélyezési politikája kicsivel bonyolultabb és „szívélyesebb”, mint ahogy azt ő írja; hogy a költségvetésnek nemcsak kiadási, hanem bevételi oldala is van. Tudja - kérdés az, miért nem írja -, mint ahogy az is valószínű, hogy napjában többször gondolkodik el azon, hogy mi is a marxista politikai gyakorlat a posztfordista munkaszervezet társadalmában. Biztos vagyok benne, hogy korántsem tudna olyan egyértelmű és magától értetődő választ adni, mint gúnyolt elvbarátai, akiket olvasva annyi bizonyos, hogy a posztmarxista lektűr Empire már a polcaikon van. Sokra nem mennek vele, de az ideológiakritika ettől még jogos.

Hiszen ahogy György Péter írta az ó- és újvilág határán: „A helyzet ugyanis úgy áll, hogy a realitás kihívásainak meg nem értése egy ponton túl válsághoz vezethet. A polgári demokrácia tradíciójában - működési rendjében - a kormányzás és a nyilvánosság, azaz az uralom és a kritika együttműködnek. A kormányzás hatékonysága errefelé, a polgári társadalmakban bizony szorosan összefügg a bírálattal. Engedelmeskedés és az ész korlátozatlan használata, tehát a kíméletlen kritika együtt teremthetik meg azt a hálót, amely révén az uralom gyakorlói képesek lesznek a társadalom által felvetett problémák teljes körének értelmezésére, aktív vagy passzív

válaszaik megfogalmazására." Tamás Gáspár Miklós ezt a korlátlan észhasználatot kéri számon az írástudókon. Azt hiszem, abban egyet kell értenünk, hogy nem ez jellemző a magyar viszonyokra. Tamás Gáspár Miklós írásának dühe és baloldali „hibái” azonban korántsem a jól ismert kelet-európai értelmiség politikai akarnoksága vagy tudathasadásos szerepből való kiszólás, hanem a hiány politikája, melynek léteért kritikusi sem tettek keveset az utóbbi években. Tamás Gáspár Miklós, Heller Ágnes és Gadó János vitáját nem tisztünk eldönteni, okosabbnak kell lenni a témákban ahhoz, hogy bárki mellé is odaálljunk. Látjuk, amit látunk, aztán eldöntjük, hogy kinek hiszünk. Ha kell egyáltalán dönteni. Ami súlyosabb, az Gadó hangvétele (Írástudók, csatlakozzatok, Népszabadság, jan. 20.), mely teljesen idegen folyóiratától, mely színvonalat és intellektuális igényességet képvisel a hazai lappiacon. Gadó így fogalmaz: „Egy valódi írástudó, kedves elvtársak, csak helyeselheti, ha a Hamasz fegyveresei gyerekektől körülvéve lövöldöznek az izraeliekre. (...) A magyar ugaron az áruló írástudók cinkos hallgatása közepette egyetlen reménysugár melegíti szívünket: a Jobbik rendezvényei. Itt még él a TGM által hiányolt »demokratikus szenvedély«.” Ha valaki nem gondolná, hogy ez irónia, úgy jogosan vághatná rá: ez megbocsáthatatlan csúsztatás. Minden bizonnyal nem sértődik meg Gadó János, de ehhez az érveléshez a magam részéről nem csatlakoznék, függetlenül attól, hogy igaza van-e Tamás Gáspár Miklósnak vagy sem. Gadó állítása (iróniája) életlen, Tamás Gáspár Miklós nyelvi bravúrokkal tűzdelt kispadra küldéséhez képest. Azt sem tiszttem eldönteni, hogy helyesen teszi mindezt, nehezen lehetne azonosulni minden egyes gondolattal. Gadóval vitatkoznék, hiszen igazáról írásával éppúgy meggyőzött engem, mint ahogy Morvai Krisztina sose tudna a sajátjáról. De a stílus, a meggyőzés módja mást kívánt volna, ha már vitára adta a fejét. Morvai, Bayer és Tamás Gáspár Miklós. Ezen analógiához az kellett, hogy az írás közben elfelejtődjön egy ember teljes életútja. Az előbbi két nevet még viccből sem írjuk le az utóbbival egy mondatban.

Lassan visszaérünk tehát a gyűlöletbeszédhez mint értelmiségi hivatáshoz. Hiába, Heller Ágnes most sem tévedett. Kezdem érteni, miről beszél. Az értelmiségieknek kedvenc játéka és publikálási lehetőségük lett arról értekezni, hogy a politikusaink megosztóak, démonizálják egymást, nem figyelnek a társadalom (békítő) szavára és igényére, mennek saját fejük után. Most azonban az értelmiségiek is megmutatták, hogyan kell ezt igazán magas szinten űzni. Belegabalyodtak logikájukba, nincs olyan épeszű politikus, aki olvasva őket, ne így fogalmazna: „És még ti beszéltek nekünk?!” Lehet, hogy Tamás Gáspár Miklós csapdát állított, de az is lehet, hogy végtelen politikai magányossága sarkallta írásra, mindenestre igazságérzetével és redukált megközelítésével kiugrasztotta a nyulat a bokorból.

Ha a jövőben ilyen színvonalúak lesznek értelmiségi vitáink, akkor jobb is, hogy az írástudók elárultak bennünket